

Tarja Krakau – Saija Haapalehto

Tietopyynnöt ja henkilötietojen luovuttaminen

Alma Talent. Helsinki 2020. 340 sivua.

1. Johdanto

Viime vuosina henkilötietojen suoja on noussut yksityisyyden suojan hallitsevaksi osa-alueeksi. Etenkin Euroopan unionin tietosuojasetus ja EU:n tuomioistuimen oikeuskäytäntö ovat tehneet tietosuojasta jokaista koskevan kysymyksen. Samalla rajapinnat muiden oikeuksien ja sääntelyn suhteen ovat tulleet entistä selvemmin esiin. Yksi tällaisista rajapinnoista on suhde julkisuusperiaatteeseen.

Suomessa julkisuusperiaate toteutuu keskeisesti julkisuuslain mukaisen tietopyynnön kautta. Tietopyyntö tehdään viranomaiselle, joka tekee päätöksen tietojen luovuttamisesta, osittain salaamisesta tai tietojen luovuttamatta jättämisestä. Yksi peruste osittaiseen tai kokonaisvaltaiseen tietojen antamatta jättämiseen on nimenomaan henkilötietojen suoja. Julkisuuslain oman, varsin suppean henkilötietojen luovuttamiseen liittyvän sääntelyn ohella on otettava huomioon tietosuojaan liittyvä sääntely, jota täsmentää ylikansallinen ja kotimainen oikeuskäytäntö.

Siitä huolimatta, että julkisuuslaki on ollut voimassa jo yli 20 vuotta, tietopyynnot ja niihin vastaaminen ovat edelleen yksi suurimmista ongelmista oikeuskäytännön valossa. Yhä enemmän tähän asetelmaan kytkeytyy henkilötietojen luovuttaminen, mikä on tehnyt päivittäisestä viranomaistoiminnasta yhä monimutkaisempaa. Tilanne ei ole selkeä myöskään eri asemissa toimivien tietopyyntöjen tekijöiden näkökulmasta.

Tähän asetelmaan pureutuu *Tarja Krakaun ja Saija Haapalehdon* kirja, joka tekijöidensä mukaan on opas kahden jopa osin lähtökohdiltaan vastakkaisen sääntelykehikon rajapinnoille. Kirjoittajat itse pitävät teosta nimenomaan oppaana, ja sellaisena sitä on myös arvioitava. Julkisuuslaista on kirjoitettu useampi yleisesitys, joita voi käyttää oppaana. Tässä arviossa en esittele näitä julkaisuja, vaan pyrin korostamaan sitä, kuinka nyt käsillä oleva teos eroaa muista. Johdannossa kirjoittajat erittelevät vastuualueensa kirjasta, mutta tässä yhteydessä

viittaaan heihin systemaattisesti kirjoittajina. Onhan kysymyksessä kuitenkin selkeästi yhdessä kirjoitettu monografia.

2. Teoksen rakenne ja sisältö

Johdannon jälkeen teoksessa siirrytään käsittelemään julkisuusulottuvuutta alkaen perusasioista. Ihmis- ja perusoikeusulottuvuudet sivuutetaan maininnalla, minkä jälkeen esitellään julkisuuslain systematiikka. Esitys on monipuolinen ja kattaa myös monia erityislainsäädännössä käsiteltyjä julkisuussääntelyn lohkoja. Teoksella on moniin aiempiin julkisuuslakia koskeviin esityksiin verrattuna uutuusarvoa, koska käsittelyn kohteeksi otetaan sangen tuoreen tiedonhallintalain mukanaan tuomat uudistukset.

Luvussa kolme päästään käsittelemään toista kirjan nimen mukaista pääasiaa eli tietopyyntöjä. Tässäkin tarkastelussa näkökulmaa laajennetaan julkisuuslain perussääntelystä erityislakien tuomiin kysymyksiin, jolloin tietopyyntöihin vaikuttavasta sääntelystä tulee varsin kattava kuva. Erityisesti tiedonhallintalain sääntelemät kysymykset viranomaisen hallussa olevan tiedon saatavuudesta ja käytettävyydestä on tuotu esiin tavalla, joka tuo uudenlaisen kulman tietopyyntöjen tarkasteluun. Luvussa tulee kattavasti käsitellyksi myös otsikon toinen puoli eli henkilötietojen luovuttaminen.

Tietopyynnön käsittelijälle kirja tarjoaa poikkeuksellisen selkeän tarkistuslistan, joka tulisi saada jokaisen tietopyyntöjen kanssa tekemisissä olevien huoneentauluksi. Tämä todennäköisesti vähentäisi aiheeseen liittyvien epäselvyyksien ja sitä kautta valitusten määrää.

Luvussa neljä tarkastelukulma siirtyy kolikon toiselle puolelle eli tietosuoja-lainsäädännön suhteeseen henkilötietojen luovuttamisessa. Luku on monipuolinen ja asiantunteva. Samaa teemaa jatkaa myös luku viisi, jossa kirjoittajat ottavat erityistarkasteluun henkilötiedot ja verkkotiedottamisen. Tätä näkökulmaa on sivuttu usein enemmän viestintäoikeudellisessa keskustelussa siinä, missä julkisuuskeskustelu tai tietosuojapohdinnat ovat lähinnä sivunneet aihetta. Viranomaisten kannalta oman kierteensä tuo viranomaisen tiedottamisvelvollisuus, jota on niin ikään käsitelty harmillisen vähän oppaissa ja tutkimuksessa.

Uutuusarvoa on myös sangen tuoreen digipalvelulain käsittelyllä teoksen näkökulmasta samoin kuin avoimen datan kysymyksillä, joihin vaikuttaa erityisesti aiempi PSI-direktiivi ja sen korvannut, juuri voimaan tullut avoimen datan direktiivi. Molemmat ovat useasti mainittuja, mutta harvoin syvällisesti käsiteltyjä saati tutkittuja teemoja. Arvioitavana oleva kirja on opas, joten tutkimuksellisesti muutosta ei tule, mutta käytännön toiminnan ja kokonaisuuden hahmottamisen kannalta kirja tiivistää kaiken olennaisen.

Luku kuusi käsittelee kattavasti eri toimijoiden näkökulmasta oikeussuojakei-not ja sen, kuinka tietopyynnöstä tehtyyn päätökseen voidaan hakea muutosta. Käsitteleminen on aika lyhyt, joten muutaman sivun jälkeen päästään luvun seitsemän aiheeseen viranomaisen tiedonhallinnasta ja asiakirjahallinnasta, jota on sivuttu jo aiemmissakin yhteyksissä. Tämä luku jää edellisen tapaan todella lyhyeksi.

Lopussa on vielä muutama mallipohja ja keskeiset lait julkisuuslaki, tietosuoja-laki ja tiedonhallintalaki.

3. Arviointia

Sisällön kuvauksen yhteydessä olen toistuvasti tuonut esiin sen, että kirjassa on paljon asioita, joita ei muussa yhteydessä ole käsitelty samalla kattavuudella. Kirja on tarkoitettu oppaaksi ja sellaisena se on kattava, selkeä ja tuo esille kul-loisenkin asian keskeiset kysymykset. Tietopyyntöihin ja erityisesti tietosuojaan liittyviä kysymyksiä teos valottaa moniulotteisesti ja tarjoaa nimenomaan käy-tännön tarpeisiin selkeää tietoa.

Rakenteellisesti kaksi viimeistä lukua jäävät aika lyhyiksi. Muutoinkin kun samaa asetelmaa lähestytään kahdesta eri suunnasta, syntyy jonkun verran tois-toa. Mielenkiintoista on myös se, että vaikka kirja vastaa nimensä mukaiseen asetelmaan, on siinä paljon otsikon ulkopuolelle menevää asiaa, joka liittyy tie-donhallintaan, tiedottamiseen ja avoimeen tietoon. Toisella nimellä kirjalle voisi kaavailla suurempaa siitä kiinnostunutta yleisöä.

Kysymyksessä on käytännön opas, mutta silti kiusaus arvioida sitä tutki-muksen näkökulmasta on suuri. Teoksessa on paljon vähän käsiteltyjä aihepii-rejä, joten on hiukan sääli, että kirjallisuuslähteitä on vain 12 eikä niiden kanssa varsinaisesti keskustella. Viranomaisaineistoa ja oikeustapauksia on runsaasti. Oppaana teos on selkeä ja riittävän perinpohjainen, mutta laajuuden vuoksi olisi toivonut syvällisempää otetta ja lukijoiden laajempaa johdattamista myös muiden tiedonlähteiden äärelle. Siihen olisi selkeästi ollut eväitä.

Riku Neuvo